

niet op den labyrinth-limbus, doch op de macht, en de heerschappij van Satan, de verdoemenis en de vervloeking der wet (De limbo ementito patrum, etc., Müller 344/5).

En of de dooden soms eenige kennis hebben, of ze iets weten? Er wordt apart naar gevraagd (352). Het antwoord is: van onze bijzonderheden weten ze niets (Jes. 65: 16, Ps. 145: 49). Maar toch weten ze, dat er menschen in de wereld leven, want ze wachten immers op de opstanding. Vóór den jongsten dag nemen geloof en hoop in de gestorven uitverkorenen geen einde, al namen ze wel een einde na den jongsten dag (want dan is immers alle hoop in vervulling, het geloof in aanschouwing overgegaan? K. S.). Kennis, weten zijn dus niet afwezig. Weliswaar kunnen ze niet meebidden met de particuliere verlangens en behoeften van elk onzer; dat is trouwens hun taak niet. De levenden bidden voor de levenden, de dooden staan daar buiten.

Zoo heeft ook de Hongaarsche synode van Debreczin (1567) een leerruitspraak gedaan tegen de psychomacristen, d.w.z. degenen, die de ziel dadelijk na den dood de volledige (!) zaligheid zagen intreden (Müller, 451). Weer de „voorloopigheids“-gedachte dus.

Evenzoo construeert de Boheemsche Belijdenis (1809) (Müller 497/8, vgl. Corpus et syntagma Conf., Chouët, 1612, syntagmatis parsilia, quae habet Conf. Aug. etc. 272). De Anglicaansche Artikelen 1552, 1563, oordeelen in art. 40, dat men van het orthodoxe geloof afwijkt, wanneer men leert, hetzij dat de zielen der gestorvenen zonder eenig gevoel („ondervinding“) slapen, hetzij, dat ze sterfen, en pas ten jongsten dage zullen worden opgewekt; in art. 41 wordt dan ook de chiliast afgevozen. De „calvinistische methodisten“ (Müller 596) trekken in art. 41 van hun belijdenis uit het jaar 1823 nog dezelfde lijn als we hierboven telkens gevolgd zagen (ook zij spreken van een wachten in vreugde, etc.). Evenzoo de Cumberland-Confessie, 1883.

Trouwens, ook anderen dan deze gereformeerde belijdenis spreken in dezen geest. Zoo b.v. de Wittenbergische Confessie (Corpus et Syntagma, a.w. 171). Vergelijk nog G. Burnet, Verklaring der 39 artikelen der Engelsche Kerk, Amsterdam, 1732, 303/4, v.v.), J. Nissen, Unterredungen über den Kl. Katech. Luthers, Kiel, 1871, 543.

Het wordt nu voor sommige synodocratische leiders wel moeilijk. Ze hebben, toen ondergeteekende critiek oefende op de gebruikelijke hanteering van de onderscheiding „strijdende en triomfeerende“ kerk daarover geweekeerd, ook wel in officieele handeling.

Toch was wat ik op die onderscheiding van „strijdende en triomfeerende kerk“ aan te merken had — en nog steeds heb — maar kinderspel, vergeleken hij wat bedoelde predikant hier in 't midden brengt. Mijn critiek immers betrof de termen „strijden“ en „overwinnen“, en het begrip „kerk“; maar ik hield vast aan het werkelijk bestaan van een kerk-afdeeling hierboven en een kerk-afdeeling beneden. Bij hem evenwel gaat die onderscheiding heel en al verloren. De kerk is bij hem in haar geheel óf „strijdend“ óf „triumfeerend“. Hier op aarde is ze alleen maar „strijdend“ (in den populair zin genomen). Bij den dood evenwel geraken haar leden niet in een voorloopigen toestand van zaligheid, ze worden niet ingebracht in een „vergadering“ (ecclesia) van tot Christus, hun Heer, opgenomenen, ze hebben geen bewustheid, ze doen niets. En voor hun besef is 't zóó, dat ze aanstands na hun scheiden van de aarde zich opgenomen weten in de „triumfeerende“ kerk, maar dan niet de aanvankelijk-triumfeerende, doch de volkomen-triumfeerende. Want voor een tusschen-toestand heeft schrijver geen plaats, en dus óók niet voor een heusche vergadering van menschen-in-tusschentoestand, welke vergadering zelve in haar karakter en inrichting en werkzaamheid dan weer zou bepaald zijn door de voorloopigheid van hun tusschen-staat zelf. Er is volgens dezen schrijver op dit oogenblik niet naast de vergadering van de kerkmenschen beneden ook nog een andere werkelijke vergadering van de kerkmenschen „hierboven“.

Welnu, dát is heel wat anders dan wat ondergeteekende ooit gewild heeft. En dát mag synodalen vervolgers van bepaalde broeders wel als

een steen op het hart wegen. Want b.v. de tweede Zwitsersche belijdenis (Conf. Helvetica posterior, 1562, Müller 196) belijdt dat er twee vergaderingen zijn, strijdend en triomfeerend; deze laatste verkreeg eervol emeritaat („rude Sonota“) en fuicht voor den troon (coram Domino); maar tusschen beide vergaderingen bestaat onderlinge gemeenschap of verbinding. Voor zóó iets heeft de hier bedoelde schrijver geen plaats. In gelijken zin spreekt de Schotsche Belijdenis (art. 16): de reeds uit het tijdelijke leven gescheiden uitverkorenen heeten „gewoonlijk“ de triomfeerende kerk. Almede de Iersche artikelen (Müller 534); de triomfeerende kerk is reeds (already) in den hemel, de strijdende nog (yet) op aarde. Natuurlijk hebben deze Iersche Artikelen dit „reeds“ en dit „nog“ geen oogenblik verstaan op de manier die we schrijver zagen volgen in zijn beeld van de treinreis; denk maar aan den bewusteloozen reiziger, van wiën de één, slordig sprekende, kon zeggen na het vertrek (dadelijk na het vertrek uit Rotterdam): hij is „reeds“ in Den Haag, en de ander, precies even slordig zich uitdrukken, kon verklaren (tot vlak vóór de aankomst in Den Haag): hij is „nog“ in Rotterdam. Integendeel: de Iersche artikelen bedoelen met de uitdrukking: „hij is“ gelukkig iets anders dan: „hij denkt dat hij is“, of: „hij zal later zeggen: ik dacht heelemaal niets, het maakte voor mijn totaal afwezig besef geen verschil of ik „reeds“ in Den Haag, dan wel „nog“ in Rotterdam was“. Er is volgens den gedachtengang der Iersche Artikelen in werkelijkheid op dezen kalenderdag een blijde vergadering hierboven en een nog veelszins kruisdragende vergadering hier beneden. Ook de „Calvinistische methodisten“ belijden (Müller 592), dat Gods kerk bestaat „uit heel Gods volk in hemel en op aarde; daarom mag de kerk heeten strijdend en triomfeerend. Dat zijn niet twee fasen van de ééne kerk (eerst strijdend, daarna, d.w.z. pas na den jongsten dag, triomfeerend), doch het zijn twee gelijktijdig optredende deelen, „porties“, van de kerk. Beide porties zijn er nu, op dit oogenblik.

Het is duidelijk, dat de opinie van den hier besproken schrijver zich keert tegen de eenstemmige overtuiging van alle orthodoxie, en werkelijk niet alleen tegen, laat ons zeggen, Heden als de „Vrij-Wil-Baptisten“, die (nog in 1834, 1868) rechtstreeks spraken van den (bewusten) tusschentoestand („intermediate state, Schaff, Creeds of Christendom III, 756).

Dr J. C. de Moor heeft in 1917 voor de Geref. predikantenvergadering een referaat gehouden over de vraag: „Wat leert de Heilige Schrift over het medeleven der engelen en zaligen met de kerk op aarde?“ Van het feit van zulk „medeleven“ gaat referent blijkbaar uit. Bij de behandeling van punt III (de verhouding der gezaligden tot de kerk op aarde) wijst hij o.a. op Hebr. 12: 1: „daarom dan ook, alzoo wij zo groot een wolk der getuigen rondom ons hebben liggende“, enz. Hier is, zegt hij, sprake van de geloofshelden, bedoeld in Hebr. 11, m.a.w. van de gestorven geloovigen. Moet het woord „letterlijk“ worden verstaan? zoo vraagt hij, m.a.w. is de bedoeling, dat zij nog altoos onzen strijd gadeslaan, of hebben we het als beeldd spraak te beschouwen? Hij concludeert, dat, als heel het overige deel van den tekst „niets anders dan beeldd spraak is“, ook die „wolk der getuigen“ wel beeldd spraak zijn zal. De beeldd spraak, zegt hij, is dezelfde als die van Napoleon in Egypte bij de pyramiden: „Soldaten, bedenkt, dat veertig eeuwen u gadeslaan!“

Men ziet, veel wil De Moor uit deze plaats niet afgeleid hebben, misschien wel minder dan Grosheide, dien ik overigens niet duidelijk acht, als hij spreekt van „aanvurende toeschouwers“, die „aandachtig toezien“, maar die ook „die wolk“ (inclusief de praedicanten?) rekent tot het beeld. In zóóverre kan schrijver met De Moor (en Grosheide) wel samengaan, hij eer dan ik, die over de exegese van zulke praedicanten in beeldd spraak als de onderhavige misschien anders denk. Maar als De Moor vóór stelt, dat er toch een triomfeerende kerk is, waarmee wij door „geestelijke banden“ verbonden zijn, en ons „in beginsel één voelen“, en welker leden ons zijn „voorgegaan naar het Vaderhuis“, — dan is er toch tusschen De Moor en hem weer een diepgaand onderscheid; het betreft geen kwestie van exegese van één bepaalde bijbelplaats slechts, doch van een volkomen andere houding tegenover heel het vraagstuk.

UIT DE SCHRIFT

VAN LAMSDISCH TOT BROODDISCH.

En als zij aten, nam Jezus het brood. Math. 26: 26.

Christus, zoo zegt ons de Schrift, had den Geest „niet met mate“.

Uit kracht van dien eeuwigen geest, door wien Hij zichzelf Gode „onstraffelijk“ opgeofferd heeft (Hebr. 9: 14), zag zijn niets-verdringende, zijn nooit éenzijdig afgeleide aandacht anders dan wij. Hij zag zuiver. Want Hij zag met een door de Schrift gewapend oog. Gewapend was dat oog, — maar dan van binnen uit: hij had Gods rollen gegeten. Zoo was het ook in de „paaschzaal“. Daar aanschouwde Hij het ter tafel aanwezige paaschlam in Schriftgetrouwe attentie.

Van alle offerdier, ook van dit lam, gold de eisch, dat het „zonder gebrek“ moest zijn. „Dat aan de naleving van dien eisch ondanks Levit. 22: 22 vv. en Deut. 15: 21 dikwijls heel wat ontbrak, leert Mal. 1: 8, 14“; de Heiland heeft het niet smart aangezien, Hij, die den tempel in toorn nog pas had schoongeveegd. Maar zelf had Hij in zijn geest aan dezen wetselisch immer gedachtenis gesticht: Hij wilde in eigen persoon het vervulde, gebreklooze paaschlam zijn. „De Grieksche vertaling heeft dit 'zonder gebrek' weergegeven door amoomos, dat we in Hebr. 9: 14 en 1 Petr. 1: 19 toegepast vinden op den Heere Jezus, die in Hebr. 'een onberispelijk (St. Vert. onbestraffelijk) en onbevlekt lam' wordt genoemd en in 1 Petrus gezegd wordt, zich 'onberispelijk' te hebben geofferd. Daarmede wordt Hij dus zeer duidelijk geteekend als het volkomen offer, dat geheel voldoet aan den eisch des Heeren“¹⁾. De Heiland nu hoorde in de „paaschzaal“ wederom dien eisch, stichtte daaraan ook nu gedachtenis, en dus mede aan zichzelf. Aan zich zelf en dus aan God. Het messiaansch bewustzijn werkt krachtig aan den lamsdisch.....

Maar nu, — dat paaschlam, dat daar op de tafel ligt, welke plaats neemt het aan den maaltijd? En hoe komt er nu vandaar een geleidelijke overgang van den lamsdisch naar het avondmaal, dien brood-disch?

Die vraag vindt haar antwoord in hetgeen één onzer theologen genoemd heeft: „het gemengd karakter van offer en disch“²⁾. Er was in de kerk reeds een „disch“, een maaltijd, lang vóór dat het avondmaal is ingesteld. De tafel, d.w.z. het symbool der gemeenschap, de tafel, die onder het Nieuwe Verbond het oud-testamentische altaar (het symbool der hiërarchische scheiding) vervangt, is geen revolutiebouw geweest, doch was al present onder het Oude Verbond, zij het ook, naar den aard daarvan, minder sterk belicht, en voorsnog letwat achteruitgeschoven: het altaar stond vóór.

Men³⁾ weet, dat het paaschlam tevoren in den tempel geslacht moest worden. Een gedeelte van het daar den HEERE aangeboden offerdier nu „let“ de HEERE steeds „den offeraar als maaltijd“⁴⁾. Het offerdier treedt straks op „in een offermaaltijd, waarbij behalve de offeraar en de zijnen ook de HEERE geacht wordt aan te zitten. Deze als gastheer“⁵⁾. „Het komt mij voor“, aldus één onzer theologen, „dat“ de in Lev. 3: 1 bedoelde offergave „feitelijk een gemeenschapsoffer is, in bijzonderen zin berustend op het verbond, waarvan het de voortdurende vernieuwing heeft uit te drukken; een offermaaltijd derhalve, die in meer dan één opzichts Avondmaal nabij komt“⁶⁾.

Het is waar, dat in Lev. 3: 1, bij welks verklaring een en ander door dezen theoloog opgemerkt wordt, sprake is van „dankoffers“, een bepaalde soort dus. Oorspronkelijk droeg het paascheest een huiselijk karakter. Maar door de verbintenis met het Massotfeest werd het tot een tempelfeest; en het paaschlam werd daardoor mede een offer. Nu wordt in 2 Kron. 35: 10-15 het ritueel van het paascheest uit Josia's dagen ons beschreven. Daarbij werd van het offerdier een bepaald „ten brandoffer bestemd deel“ afgezonderd (de vetstukken, die „voor den HEERE zijn“) en een ander deel mocht de offeraar eten. Dit „bewijst, dat althans in Josia's dagen het paaschlam beschouwd werd als een offer en dat op grond daarvan de bepalingen van Lev. 3: 6 vv., welke over het

¹⁾ Dr A. Noordzij, K.V. Leviticus (op 1: 3, v.), 1940, bl. 36/7.

²⁾ idem a.w. 52.

³⁾ Vgl. Josef Pickl, Messias-König, pass.

⁴⁾ Noordzij, a.w. 52.

⁵⁾ idem a.w. 52.

⁶⁾ idem a.w. 52.

brenge
handelen
toege
worden

Gelden
het paas
handeld,
offerdiere
van het
„Dat de
door den
Num. 22
Daarbij w
dat nu nie
maar de
bewijs, ha
duid
sch
(cf. Open

Deze of
de offerha
dat gedec
werd, c
in een „d
ring an

Het in
bij den in
zijn uitslu
een bijzon
en het de
staat dat
van me
te zit

Al de S
Ook de
Een den

Hij zij
deze zaal,
zamen kor
sacrament

Gij noer
Gij noer

Maar ge
en daarin
ik mij on
achter He
den disch
dezen eeu
grond te
hier aan d
Er is een
die knech

Ik zie d
gedachten
geen ander
Ik ben de
aan. Ik se
ten Gasth
disch des

O, die w
Hij stelt
Hij pon
was er al

Hij sch
Hij maal
t f i d v
Hij maal

eral.
Zeker, E
zijn dagen
is uit h

Zóó alle
wettig „ve
pascha-lan
zonder dat
tijdig be

Wij ken
die met or
aangezicht

En wij
de beide s
Woord, da
Hij was h
En maakt
hier in dem

„Zich“
vullen zin
heer-Eter,
heer-Sterke

Lant mij
HEEREN
des HEER
voortaan a
des-Heeren
en verhoog
een altaar